

jim pregovore narekova; učenci naj pa za nje primernih povesti in zgodeb zapišejo. Potem naj jih vadi, da razne pregovore po svoje (s svojimi besedami) pismeno predstavljajo, in še le potem naj jih vadi, da vsaki pregovor vsestransko pregledajo in obdelajo. Zadnjič naj jih še vadi, da se pregovor na življenje obrača, kar se godi, če ga učitelj dobro razlaga in primerja z okoliščinami v navadnem življenji.

Konečno naj omenim še nekterih pregovorov, kateri v ověji obleki tako rekoč krivico in hudobijo zagovarjajo, opravičujejo in prikrivajo, kar je vselej pregrešno in vse graje vredno. Post.: „Enkrat ni nobenkrat“.

O tem pregovoru je že Hebel rekel, da je naj neresničniji in naj slabši, in da ga je ali slab ali pa hudoben mojster naredil. In res, kdo more z dobro vestjo reči, ako je že enkrat ukradel, da še ni nikoli kradel! In ako hudodelnika za hudodelstvo le „enkrat“ obesijo, to ni „nobenkrat“! — Skušnja sploh uči, da kdor enkrat kaj stori, da potem še tudi večkrat to stori. Se vé, da se ta pregovor tudi razlaga tako, da kdor enkrat kaj malega pregreši, mu pervikrat navadno zaslužno kazni odpuščamo, vendar je potrebno, da učitelj takim pregovorom vsa potrebna in določljiva znamenja pristavlja, da jih učenci napak ne razumijo. Prav živo naj jim pové, da greh in krivica vedno in povsod taka ostaneta; zraven naj jih pa skerbno spominja na nevarnosti in žalostne nasledke, kateri zvirajo iz napačnega razlaganja takih pregovorov. Dobro je tudi, ako spodbija take pregovore z jedernatimi pregovori ravno nasprotnega zapopadka; še bolje pa je, ako učitelj take pregovore s šolskimi smetmi iz šole pomete.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XLVI.

U. O tem, kako naj se lika novoslovenščina, pôje Znojemski v predzadnjem razstavku, ki se glasi:

Lepi vejí rast pustite,
Ptúje kali ji trebite,
Sočne vejice redite,
Suhih prazno ne cepite.

T. S tim kaže, da je jezik stvar, ktera raste, kalí, rodi, kteri je pa treba streči, jo trebiti in rediti, da se ne posuši.

U. Da drevo rodi, je treba veliko moči. Tako p. *α)* dobre, rahle zemlje; *β)* vgodne móce ali vlage od spodej in od zgorej, iz tal in spod neba; *γ)* zdravega zraka ali hlipa; *δ)* primerne solnčne toplote, in *ε)* pred vsim tvorne moči v drevesu samem.

T. Vsega tega je treba jeziku, da se prav olika in izobrazi. Tvorne moči ima slovenski jezik v sebi dokaj; tega sva se doslej prepričala oba. Ali ga pa je solnce primerno obsévalo in ogrévalo, kak zrak ga opihuje, kak veter mu vleče, koliko vgodne móce mu prihaja od zgorej ali od spodej, kako razna je zemlja, na kteri se redi in razrašča, o tem bi se poménkovala lahko celo leto. Toda — čas teče.

U. Pa nič ne reče, pravi pregovor.

T. Veliko, neskončno veliko reče temu, ki ima zanj uho in sercé. Da naju toraj novo leto ne prebiti, pomeniva se ob kratkem, kako naj se razvija in lika jezik slovenski.

U. Kako naj se spreminja, kako množi in olikuje slovensčina, to je povedal že Jezičnik v glasovitem pismu svojem, kjer tudi pravi, da prava hčerka staroslovensčine ima prava pravico do premoženja svoje matere.

T. Lepi veji rast pustite, pravi pesnik. Lepa veja res je novoslovensčina na lipi slovanski, veja le, ne pa verh; vendar krepko poganja, krasno se razprostira, prosto se razvija. So pak taki, kteri ménijo, naj se vseskozi ravná po staroslovensčini. Tem kliče pesnik: Suhíh prazno ne cepite! So tudi taki, kterim ni prav, da poganja, z novimi besedami in oblikami se množi in okrepljuje. Tem kliče pesnik: Sočne vejice redite! So spet taki, kteri hočejo, naj se slovensčina skloni, pripogne ter kar v hrovaščino, serbsčino, ali neko jugoslovensčino povije. Tem kliče pesnik: Lepi veji rast pustite!

U. Ptuje kali ji trebite. To velja o tujih besedah: nemških, laških, madjarskih; ali tudi o gerških in latinskih?

T. Brez sile ali posebne koristi, mislim jaz, ni treba na pósodo jemati nikdar. Sploh naj velja, da tujih besedi se Slovenec ogibaj. Kedar pa je potreba ali ti kaže posebna korist, poter kaj najprej pri bratih, bližnjih in daljnih rojakih, in ako ti le-ti pomagati ne morejo, obrni se do

omikanih jezikov nekdanjih, do gersčine in latinščine. Le kadar ne pomaga razred, tedaj naj pomore red — vindogermanski! Najbolje bi bilo, se vé, da si pomaga jezik sam; prepada bi ne bilo med narodom in učenjaki njegovimi. Vendar — olika je obče blago, in ravnati je tako, da se obče doseže. To pa se v živem jeziku ne more brez tujih besedi, toraj velewa pesnik samo: Ptuje kali ji trebite.

XLVII.

U. Naj bolje bi bilo, si djal, da si pomaga jezik sam. To misli menda tudi Jezičnik, ki pravi: Jemati je tedaj treba iz narodovega govora, kar se ga knjižno skazati da, in potem iz bližnjih narečij slovanskih, z vednim ozirom na staroslovenščino.

T. Jemati je treba a) iz govora, kar ga ima narod slovenski ne le po Kranjskem, temuč tudi po Štajarskem, Koroškem. Koliko dobrih pa lepih besedi n. pr.: imajo še ogerski, hrovaški, isterski, celo beneški Slovenci, ktere kranjskim niso navadne; vendar dokler so čisto slovenske, zakaj bi jih ne rabil pisatelj slovenski?

U. Koliko jih ima narod samo po Kranjskem, katerih še ni v nobeni knjigi. I teh je treba iskati ter v knjige devati. Se vé, da mnogi koj tožijo, da je pisava tuja, če le ktero menj znano besedo dobijo.

T. Od tega je pisal že Ravnikar (I. 1815 Zgodb. sv. pis. I.), kjer uči, kako naj se a) čisti naš jezik po vnanje in po notranje, pa tudi, kako naj se b) množi in bogati. Prav umetni ste obé te opombi. Najprej so slovenski pisatelji prvo jeli spolnovati (Metelko itd.); sedaj se spolnuje že tudi druga. Res je zabavljaj zoper une pisateljce Prešern (cf. Nova pisarija); v nekterih zlasti pesniških rečeh po pravici, v nekterih ga je djanski prehitil jezik sam. — Ravno tedaj je pól Jak. Zupan, da hrovačenja dolžijo koj kranjskega pisatelja, kateri rabi besede, ki jih nima ravno njegova stran. Pravi pa tudi, da se mu tak zdi „polž v lupino zakopan“ ter kliče svoje rojake, naj izlezejo iz lupin (vid. kranjska Čbel. II.), naj pobirajo slovenske besede najprej domá, potem pa tudi pri Slovanih, sedanjih in nekdanjih.

Treba strésene slediti

Po vaséh, veliko let:

Vse mogoče nam dobiti
 Knjigam povsoditi spét.
 Bukve glagolíc berimo!
 Dédov krémija bister vir!
 Zraven krajskih poišimo
 Lép Cirilovi psaltír.

U. Tudi temu je menda oporékal Prešern?

T. Ali po krivici! Očital ije ptujobesedarjem, da nas „uzmati“ učijo od bógmejev na meji Otomanov, in da vkup nosímo, ko srake gnjezdo, besede ptuje. — Toda tega nihče ni velel. Ni nam treba tujih besed, kadar domačih, slovenskih ali vsaj slovanskih lahko dobimo. Teh, teh iščímo, in z njimi množimo in bogatimo jezik svoj.

U. Sej tudi tù veljá: Slovan sem, in kar je slovanskega, je moje, ni tuje.

T. Kadar mi graja kranjski pisavec dobre slovenske spise, mislim vselej na povestico: „Jurček gre na ptuje!“ — Clovek, ki zmiraj domá tičí, ne vé, kaj se pri sosedu godí; toraj o tem tudi govoriti ne more. Treba je sedaj res vsakemu olikanemu človeku ogledati se nekoliko po svetu, sicer je preokoren in pretežak v vsem svojem djanji in nehanji. — Tako se godí i pisatelju, kateri bi sedanji čas hotel pisariti le svojo domačo govorico, na pr. le kranjsko narečje! — Res je slovelo doslej kranjsko narečje in ima svoje prednosti, pa ima p. štajarsko tudi svoje. Sloga jači. Iz vseh kotov mile Slovenije naj sprejéma slovenski pisatelj besede, da so le dobre in prave.

U. In kako lahko je zdaj to slovenskim pisateljem, kar knjige in časopisi ne izhajajo le v središču predrage Slovenije, marveč krog in krog, celo ob granici njeni po méstih, kodar se zbuja svést slovenske vzajemnosti.

T. Po tem takem prihajajo vseskozi nove t. j. nekterim neznane besede in oblike v knjigo, po knjigi pa med Slovence, kateri naj jih pridno pobirajo, in kar je čverstih in dobrih, ohranijo ter razširjajo, da postanejo naposled obče blago. Tako množijo in likajo jezik slovenski. Tako delajmo vsi ter radi spolnujmo, kar nam veléva slavni Koseski:

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
 Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj;
 Kinčite ga iz lastne močí, iz lastnega vira,
 Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
 Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom.